

utmärkelser. När sålunda gossen och ynglingen från föräldrahemmet medför endast uppmaningen att skynda genom skolan, för att snart få räkna tjänsteår, kan af lärarens ansträngningar att ingifva honom kärlek för vetande och bildning sällan något vara att förvänta.

Obestridligt tillhör det dock skolan, att arbeta för detta mål, som väl under gifna förhållanden icke plötsligt kan hinnas, men för hvarje ny generation, som i skolan inträder, skall visa sig närmare, då inverkan i föräldrahemmet mer och mer kommer att understödja skolans bemödanden.

För embetsmannabildningen må skolan anses hafva gjort nog, om för densamma icke erfordras annat, än kunskap att hjälpligt räkna och att skriva efter fastställd tabellatur, en öfning, som efter föregående skolöfning lätt vinnes; ehuru vi för vår del icke påstå, att detta är rätta måttet ens för embetsmannabildningen. Men det gifves en högre måttstock för skolans prestationer, den allmänna menckliga bildningens. Dess fordringar äro kärlek och håg för bildning och förmåga att främja den – hos individen sjelf och hos andra. Ger nu skolan sina lärjungar håg och förmåga till sjelfbildning? Vi våga förneka det som regel. Vi anse undervisningsmetoden otjenlig att lifva en sådan håg och utveckla förmågan. Felet är i vår tanke, att i skolan saknas *undervisning*, medan utanlexan och förhören der upptagna lärjungens hela tid. Att så är förhållandet, och att det är i hög grad förderfligt, hafva vi sökt att i denna korta uppsats visa. Det skall vara oss kärt, att framledes få öka bevisningen.

J. V. S.

9 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 2, februari 1855

1. SUOMI. TIDSKRIFT I FOSTERLÄNDSKA ÄMNEN. 1854. FJORTONDE ÅRGÅNGEN. H:FORS 1855.

Glädjande är det alltid att återse ett band af denna Tidskrift, som berömligt vittnar, att intresset för fosterländska ämnen, om också inom en ringa krets, fortfarande är nog lifligt, att leda till forskningar och arbete, hvilka i medvetandet om det goda ändamålet hafva sin enda belöning. Det ligger i sakens natur, att de afhandlingar, som i tidskriften ingå, kunna lemna endast material för en sammanhängande kunskap om fosterlandet. Desto mera lofvärd är då de mäns uppoffringar, som för densamma arbeta, emedan de icke ens kunna påräkna någon författareära, utöfver det erkännande, en oegennyttig kärlek för sak och det redliga arbetet för det allmänna alltid ega rätt att fordra.

Icke mindre glädjande är det, att bevittna Finska Litteratursällskapets fortfarande ihärdiga verksamhet, ådagalagd icke blott genom denna tidskrifts utgifvande, utan genom öfriga arbeten, som genom dess försorg år efter år utgifvas. Det ger inga tjänstemeriter, att vara en arbetande ledamot i detta sällskap, inga löner inga utmärkelser. Sällskapet arbetar för det allmänna, i detta uttrycks ädlaste betydelse. Inga allmänna anslag understödja detsamma. Dess tillgångar beredas icke – eller i ganska ringa mon – af den rikets öfverflöd. Det har inga högtuppsatte beskyddare och gynnare. Tvärtom – kringskuret i sin verksamhet genom många omständigheter, bevisar Sällskapet dock sin glädje öfver den enkla rättigheten, att få vara till, med oafåtligheten i sina bemödanden att höja den fosterländska litteraturen och att samla

och i dagen befordra, hvad som länder till kunskap om Finlands och Finska folkets forntid och nutid – ära vare de mäns fosterlandskärlek, som leda Sällskapets ärenden, och de män, som, spridda här och der i landet, arbeta för främjandet af dess syfte!

Mätte de landsmän, till hvilka våra ord hinna, och hvilka inse den stora betydelse Sällskapets tillvaro har för den fosterländska litteraturen, ihågkomma, att det står hvar och en öppet, att utan all uppoffring främja Sällskapets sträfvanden. Antalet af de på dess förlag utgifna och å detsamma öfvertagna skrifter är redan så stort, att ingen älskare af bildande läsning bland dem icke kan finna en sådan, för sig passande. Det behöfves derföre endast, att han väljer en eller flera af dessa skrifter, på hvilka förteckning följer här nedan, för sin bokhylla. De, som redan sjelfva ega dem, kunna befordra saken genom att uppmuntra andra att köpa. Afsättningen å det förhandenvarande boklagret skall då göra det för Sällskapet möjligt att utvidga och fortskynda sin verksamhet genom nya skrifers utgifvande. Och mången, som förut icke besinnat saken, skall erfaras, att läsningen af sagde skrifter medför ett icke ringa inflytande på hans bildning.

Det är godt, att vara en verldsborgare i medkänsla för allt skönt, rätt och sannt, det må tillhöra hvilket folk som helst på jorden, och i ädel tolerans för det, som afviker från eget lands seder och förhållanden. Men det är en olycka, att icke ega någonting eget, hvarken språk, eller nationalkarakter, eller institutioner och lagar, eller seder och bruk. Hela mensklighetens bildning har endast derigenom en fortgång, att de många skilda nationaliteterna i sig upptaga det gemensamma bildningsarvet och utveckla detta frö hvar och en efter sin egendomliga art. Man kan lika litet föreställa sig, att menskliga kulturen skulle kunna fortskrida, om blott en enda nation vore dess bevarare, som att en individ skulle hinna någon bildning, om han lefde afskild från alla andra menskliga individer.

Men såsom menskliga kulturen öfverhufvud är bunden vid nationaliteterna, så kan också individen tillegna sig densamma, endast såvida hans sätt att känna, tänka och handla bär pregeln af en bestämd nationalitet. Väl stämplar den natur och det klimat, hvori hon lefver, och det lefnadssätt, som af dem betingas, människan med en sådan egendomlighet; men denna är rå och fattig. Den sanna andliga pregeln måste henne meddelas på andlig väg, genom upptagandet af nationens egendomliga, intellektuella och sedliga bildningselementer och genom delaktigheten i dess bildningsarbete.

Bland alla en nations tillhörigheter är språket det för henne mest egendomliga. Om de flesta jordens folk känner man, att de ombytt boningsplatser; och olika naturförhållanden hafva sålunda på nationerna öfvat ett vexlande intryck. Beröringen med fremmande folkstammar har i följd häraf äfven vexlat, och inflytandet af denna beröring varit olika. Väl hafva språken icke kunnat undandraga sig all inverkan af denna vexling; men den har dock blott berört deras yta, medfört upptagandet af fremmande ord och talesätt, aldrig förmått förändra nationalspråkets lagar och inre byggnad. Derföre kan man äfven ur en nations historia till en viss grad förklara uppkomsten och arten af dess institutioner, öfvertygelser och seder. Men i språken träffar man öfverallt snart på det oförklarliga, på denna nationella logik, om hvilken talas i Prof. Kellgrens ofvan införda inträdestal. Den enda förklaringen är här, att nationens egendomliga sinne och lynne så velat det; och man förmår lättare ur språket sluta till det egendomliga i nationalkaraktern, än ur den senare härleda språkbildningen.

Man nödgas sålunda erkänna, att språket är det element, hvori den nationela egendomligheten mest adeqvat lefver och rör sig; såsom hvarje nation äfven i sitt språk nedlagt sitt tidigaste bildningsarbete och fortfarande i detsamma afbildar sin andliga utveckling i dess finaste skiftningar. Lika nära som hos barnet talförmågan och förmågan att tänka sammanhänga, lika nära är nationernas hela andliga lif samman-kedjad med deras språk. Att lära modersmålet är derföre att blifva delaktig af en nationalitet, att antaga den egendomliga själsstämpel, som utgör vilkoret för en allmänt mensklig bildning. Såsom en nation, hvilken låtit sig beröfvas sitt språk, är andligen död, lefver ett blott skenlif i intellektuel vanmakt och sedlig förslappning, så är också individen, om han genom andras inflytande eller eget val lösslitits från sambandet med den nationalitet, han genom födseln tillhör, jemförelsevis oförmögen till någon fruktbarande verksamhet för mensklighe-tens intressen, i saknad af all sanningens och det rättas energi.

Vi tala här blott om nationalspråkets betydelse för individens bildning, antingen det meddelas honom genom tal eller skrift. Om nationallitteraturens stora vikt i detta hänseende torde ingen tänkande läsare vara tveksam.

Af det sagda följer klart nog, hvad man bör tänka om föräldrar, som lära sina barn från spädate år i tal rådbråka ett eller flera fremmande språk. Det är ett våld på menniskonaturen, som bittert hämnar sig.

För sanningen af det anförda bär vi i vårt land alla deras sinne ett negativt vittnesbörd, hvilka allsicke eller föga känna nationens språk. Ja hvar och en i detsamma invigd delar dock deras känslor. Det är med en blandning af dold harm och blygsel de förra känna, att de icke ens ega ett språk, hvori utländningen icke vore deras mästare, och samma känsla nedtynger allas sinnen vid tanken derpå, att samma osjelfständighet återfinnes i vår litteratur, våra institutioner och seder. Det tillhör Sverige och Svenska litteraturen, säga Svenskarne om det lilla dugliga i litterär väg, som här i landet skådar dagen. Och de säga så med full rätt. Ty det är det Svenska, icke det Finska folkets bildningsarbete, som i allt sådant bär frukt. Mången lärer funnit bemödandet, att, som det heter, vindicera åt Finland män och bedrifter, såsom det uppträder äfven i skriften »Finlands minnesvärda män,» vara både ömkligt och löjligt. Ty man känner med sig och erkänner, att en förmåga, fostrad af fremmande bildning och verksam i denna bildnings tienst, likasom dess bedrifter, i sjelfva verket tillör icke det land, der individen skådade dagen, utan med större rätt det, som förtecknar bedrifterna i *sin* historie; d. v. s. på hvars histories gång de öfvat inflytande.

Vi hafva föranlåtits till denna digression, för att söka visa, att Finsk läsning för en Finne utgör ett nödvändigt bildningsmoment, icke bör gälla såsom bevis på någon serdeles patriotism.

Att äfven skrifter på Svenska språket, som behandla fosterländska ämnen, tjena att utveckla denna bildningens egendomlighet, som man kallar nationalitet, förstås lätt; men de förmå dock icke ersätta en Finsk litteratur. För en sann nationel bildning kan blott finnas ett rätt motsvarande uttryck – nationens eget språk.

Till skrifter af båda slagen lägger Suomi, årgången 1854, sin icke obetydliga skärf. Denna årgång innehåller nemligen en på Finska språket författad beskrifning öfver Tyrvis socken: *Kertomus Tyrvään pitäjämästä* 1853, Antero Wareliukselta – och på Svenska: *Prosten Saxberg's strid med Konsistorium i Wiborg*, af M. Akiander; *Tvenne officiela berättelser om segern vid Willmanstrand*, meddelade af M. Akiander; *Teckning af M. A. Castréns lefnad och verksamhet*, och

Några upplysningar om Finnarnes forna vidskepliga bruk och trollkonster, af J. W. Murman.

Det förefaller säkert mången annan läsare likasom oss oväntadt, att sistnämnda uppsats icke, likasom den första i boken, är skriven på Finska, isynnerhet som författaren förut gjort sig känd som Finsk skriftställare genom utgifvandet af en Svensk grammatik för Finnar. Men man har upplyst oss, att artikeln verkligen varit författad på Finska språket, men att Redaktionen af förhållandena sett sig föranlåten begära dess öfversättning, för att icke på obestämd tid fördröja 10 årgångens utgifvande. Af samma anledning finnes också Warelii sockenbeskrifning först i denna årgång, ehuru sammanskrifven för två år tillbaka och ämnad att införas i årgången 1853. Redaktionen har således häri ingen skuld, och oss återstår endast att beklaga, att notiser tagna ur allmogens mun sett dagen i ett för den främmande språk.

Teckningen af Castréns lefnad och verksamhet är omsorgsfullt och vackert utförd. Den har, såsom en tidning redan nämnamt, till författare Statsrådet Sjögren, hvilken sammanskref densamma på Ryska för Ryska Geografiska sällskapet, hvars ledamot äfven Castrén var. Öfversättningen till Svenskan lärer vara gjord af äfvenså numera 20 afliden landsman och litteratör, Julius Lundahl – och torde författaren meddelat åtskilliga tillägg till den Svenska öfversättningen. Med sorgset sinne genomläser man denna teckning, som mera än någon förut offentliggjord sammanhåller framställningen af de kroppsliga lidanden, Castrén under sina resor hade att kämpa med. – Ja man kan säga, att intrycket af denna framställning är plågsamt. Desto mera upplyftande är det, att känna och här åter erinras om den otroliga arbetsamhet, den aflidne under så ogynsamma förhållanden ådagalade, och om de frukter hans mod och mödor insamlade, »Ofanteliga» kallar Sjögren de materialier, Castrén samlat, och detta uttryck i en sådan mans mun 30 betyder ännu något mera än vanligt. När dessa ofantliga materialier, säger han, blifvit behörigen utgifne, »först då skall det till fullo visa sig, hvilken stor och oersättlig förlust filologien led genom Castréns förtidiga död, och hvilka viktiga och oförgätliga förtjenster om densamma, han icke desto mindre hann inlägga under loppet af sin korta lefnad.»

Prosten Saxberg's historia ger ett nytt profstycke på det ryktbara odium theologicum. Sättet att med illpariga frågor snärja, för att med svaren binda en broder i Christo, som synes icke nog tro på den Onde, är här rätt slående framställt.

Berättelserna om slaget vid Willmanstrand äro af Ryska högsta befälhafvaren, General-Fältmarskalken Lacy. Det är derföre de kunna kallas berättelser om *segern* vid W., ett uttryck, som eljest är oförklarligt, sedan man ett helt århundrade talat om det olyckliga nederlaget i 40 41 års olyckliga krig. Herr Akiander hade derföre rättare begagnat titeln : »Ryska befälhafvarens tvenne officiella berättelser» etc. Särdeles påfallande i denna rapport är den stora förlusten i jemförelse med den i våra dagars bataljer. Ryska styrkan på stället, bestående af 11 regementen till fots och något kavalleri, utgjorde dock säkert icke mera än 15 tusen man. Ehuru segrande förlorare denna armé öfver 500 50 dödade och 1 800 sårade under en 6 timmars strid. Den stormade visst den s. k. fästningen, men denna var föga att jemnföras med ett nutidens batteri; ty de vid tillfället inom och utom fästningen tagna kanonerna voro icke flera än 12 större och mindre och 1 mörsare.

Med serdeles stort intresse läser man Herr Warelii Beskrifning eller rättare »Berättelse.» Det kommer sig deraf, att densamma är icke blott

sockenbeskrifning, utan sockenhistoria, och detta senare på ett sätt, att Finlands ännu väntade historieskrifvare har ur densamma mycket att lära. Men äfven såsom beskrifning utmärker sig afhandlingen genom en fullständighet och ett mått af godt, innehållet begränsande omdöme, som i skrifter af detta slag sällan anträffas.

Det är t. ex. för kännedom om det närvarande eget att här finna: att skörden af råg åren 1802–1812 i medeltal gaf 5 8/11 kornet, åren 1842–52 endast 4 3/11 kornet, medan under senare hälften af sistnämnda årtionde i socknen såddes ungefär 100 proc. mera råg, än åren 1802–1812. Under mellantiden har odlingen af råg stigit ganska långsamt, från 1 210 till 1 567 tunnors utsäde¹, men efter 1842 har den stigit så hastigt, att redan 1848 utsädet beräknas till 2 136 tunnor. Odlingen af korn och hafra har vuxit i en jemnare och större progression, äfvensom potatiskulturen stigit betydligt mellan 1812–1842, ehuru den senare synes varit stationär.

Vextlighetens aftagande förklarar författaren deraf, att på senaste tid nyodlingar skett i skogstrakterna, der frosten gör skada, samt att svedjandet upphört, hvilket odlingssätt, såsom bekant, ger – eller rättare fordom gifvit ett högre korntal.

Förf. har äfven beräknat skördens fördelning på folkmängden, som han säger, efter en medelmåttig äring. Men det synes, att han för medelmåttig äring af rågen antagit 5:e kornet, ehuru senaste decennium icke gifvit en så rik skörd. Äfven med denna beräkning får han blott 1 13/30 t:a råg, 17/30 t:a korn och 29/30 t:a hafra på varje person af folkmängden – detta utan afdrag af utsäde och utskylder. Men äfven om beräkningen sker efter verkliga medeläringen, visar det sig dock, att tillgången på föda i Tyrvis nu är jemförelsevis större, än under århundradets första decennium.

Folkmängden har i Tyrvis på halfseklet icke stigit i samma förhållande som i Finland öfverhufvud, d. ä. icke med 100, utan blott med 60 procent. Detta torde kunna antagas vara förhållandet i sydvestra och södra delarne af landet öfverhufvud, såsom redan tidigare mera befolkade. Derföre visar icke heller skörden öfver hela landet samma gynnsama förhållande till folkmängden, som det nyss för Tyrvis anförda.

Kapitlet *Entisyyys*, »den förgångna tiden,» för sig upptagande 3 1/2 ark, innehåller ett antal högst lärrika uppgifter och framställningar. Efter en allmän historisk skildring, hvori berättelser från den »stora ofreden» upptaga mesta rummet, lemnar Förf. en öfversigt af folkmängdsförhållandena för hela och halfva decennierna och ungefärlig från 1670 till 1745, men från 1749 för hvarje år och noggrann, för hvilken senare period äfven antalet af gifta och ogifta, hemmansbönder, torpare, inhysingar och fattiga m. m. specificeras. Längre fram ännu en tabell öfver födda, döda och vigda från 1665. Sedan följa anteckningar om byarnes ålder och odlingens utbredande, om kommunikationen, om handeln, om skördens belopp och boskapens antal på skilda tider, tabeller öfver råg- och kornpriset, evalveradt till nu gällande mynt, äfvensom prisuppgifter för boskap, ull, lin, arbetadt silfver. Derpå anføres åtskilligt om seder och lefnadssätt, födoämnen, klädedrägt, talesätt och namn i äldre tider. Slutligen kommer förvaltningshistoriken, fogdarne och presterskapet ända från reformationens tider. Vid denna delning af beskrifningen mellan nutid och forntid hör

¹ Detta, ehuru för 1842 ett stort byalag är i beräkningen inbegripet, som icke ingått i uppgiften för 1812.

det nästan till det oundvikliga, att åtskilligt tillhörande berättelsen om forntiden blifvit inmängdt i nutidsbeskrifningen. Detta har läsaren lätt att på sitt ställe återhemta, och det hela ger då en lärorik blick öfver landet inre förhållanden i förra tider.

Vi göra några anmärkningar, till hvilka förf:s uppgifter föranleda.

Man finner t. ex., att hungersår och krig haft stort inflytande på förhållandet mellan födda och döda, men icke synnerligt minskat folkmängden. Märkligt är, att de giftas antal i förhållande till de ogiftas bortåt hundra år varit jemnt aftagande, medan oäkta barnens antal i samma förhållande tillvuxit. Och härtill säges en tredjedel af nutidens äktenskap föregås, resp. föranledas af lönskaläge. Och våra national-ekonomers sorg är, att folket för mycket gifter sig! Så k. löst folk har fordom funnits jemförelsevis mera än nu, och tiggarens antal varit stort. Spanmålspriset har under tidernas lopp fallit i förhållande till boskapens, hvilket likasom priset på andra landtmannavaror stigit; ty före 1700 gällde en ko 1 tunna råg, ett lispund lin 1/3 t:a korn. Märkligt är också, att en drenglön, uppskattad i spanmål, för hundra år tillbaka var lika stor med, hvad den nu är. Häraf kunde slutas, att medan de egandes välstånd stigit, den egendomslösa arbetarens ställning försämrats.

Men utrymmet bjuder oss sluta. Af det anförda bör läsaren finna sig uppmanad att göra bekantskap med skriften, som är en frukt af mycken forskning och arbete, och äfven till stilen kan anses för öfverhufvud lyckad. Öfverflödiga synas oss för sockenbeskrifningar uppräknandet af naturalster, som öfver hela landet förekomma, och vidlyftiga utläggningar öfver språkdialekten. Några egenheter i förf:s språk göra detta stundom tungt, och korrekturet har lemnat rum för flera tryckfel. Men detta öfverflöd och dessa små brister betaga icke det hela dess synnerligen stora förtjenst.

30

J. V. S.

10 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 3, mars 1855

OM PÆDAGOGIEN OCH DESS NÄRVARANDE UTVECKLING, AF LARS STENBÄCK.

Denna skrift, utgifven såsom specimen för den nyinrättade pedagogiska professionen, är äfven tillgänglig i bokhandeln och påkallar för det ämnets skuld, den behandlar, hvarje tänkande människas uppmärksamhet.

Ämnen är ständigt ungt och nytt såsom de nya släkten, hvilkas bildning det afhandlar, och såsom bildningen sjelf, hvilken icke vet af någon ålderdom, utan är ny för hvarje nytt tidsskifte.

Någon egentlig recension af skriften hafva vi dock icke för afsigt att lemna. Dess första afdelning: »Pædagogien och dess syftemål», den enda som kunde blifva föremål för någon strängare granskning, är alltför lös och ovetenskaplig, för att en kritik öfver densamma skulle kunna bära någon frukt. När författaren påstår: »I dopet ser derföre en kristlig pædagog den nödvändiga förutsättningen för allt sitt arbete, som gifver åt detsamma dess rätta prägel, dess kraft och välsignelse» – emedan »denna nådeshandling af Gud, detta heliga factum, ställer människan från sin naturliga grund under nådens beskärm och med osynlig makt befruktar och bestämmer hela hennes framtid», och utan

50